

**PSIXOLOGIK OMILLAR BILAN BOG‘LIQ KARDIOLOGIK VA
NEVROLOGIK KASALLIKLAR: KLINIK YONDASHUV**

Maxsudov Valijon Gafurjonovich

*Toshkent Davlat tibbiyot universiteti, Biotibbiyot muhandisligi,
Informatika va biofizika kafedrasida dotsenti*

Annotatsiya: Ushbu ish psixologik omillar bilan bog‘liq kardiologik va nevrologik kasalliklarning klinik yondashuvini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda stress, xavotir, depressiya va emotsional zo‘riqish kabi psixologik holatlarning yurak-qon tomir hamda asab tizimi faoliyatiga ta’siri tahlil qilinadi. Psixosomatik mexanizmlar orqali psixologik omillar arterial gipertenziya, yurak ishemik kasalligi, aritmiyalar, bosh og‘rig‘i, migren hamda nevrozlar kabi patologiyalar rivojlanishida muhim rol o‘ynashi ko‘rsatib beriladi. Klinik yondashuvda bemorlarni kompleks baholash, ya’ni somatik va psixologik holatni birgalikda tahlil qilish zarurligi ta’kidlanadi. Shuningdek, erta diagnostika, psixoterapevtik yondashuvlar, farmakologik davolash va profilaktika choralarining samaradorligi yoritiladi. Umuman olganda, psixokardiologiya va neyropsixiatriya yo‘nalishlarining integratsiyasi zamonaviy tibbiyotda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: Psixologik omillar, kardiologiya, nevrologiya, psixosomatik kasalliklar, stress, depressiya, arterial gipertenziya, migren, klinik yondashuv, psixokardiologiya.

Zamonaviy tibbiyotda surunkali kasalliklarning faqat jismoniy emas, balki psixologik omillar bilan ham chambarchas bog‘liqligi tobora ko‘proq e’tiborga olinmoqda. Ayniqsa, yurak-qon tomir, asab va harakat tizimi kasalliklarining kelib chiqishida stress, depressiya va emotsional beqarorlik muhim rol o‘ynashi ilmiy jihatdan isbotlangan. Shunga qaramay, amaliyotda psixologik holatni baholash va davolashning jismoniy terapiya bilan uyg‘unlashtirilishi yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagan. Bu esa davolash samaradorligini kamaytiradi, kasalliklarning qaytalanishiga olib keladi. Kardiologik, nevrologik va bo‘g‘im kasalliklarining psixosomatik jihatdan tahlil qilinishi, ularning bir-biri bilan bog‘liqligini aniqlash va kompleks yondashuv asosida davolash tamoyillarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Yurak faoliyatining stressga javobi. Yurak organizmning eng faol va sezgir organlaridan biridir. U ruhiy o‘zgarishlarga birinchi bo‘lib reaksiya bildiradi. Stress, qo‘rquv, xavotir holatlarida simpatik asab tizimi faollashadi va yurak urish tezligi (taxikardiya), qon bosimining oshishi, yurakda g‘ujanak tortishish (angina) kabi holatlar yuzaga keladi. Yurak kasalliklari va emotsional fon. Ilmiy tadqiqotlar ko‘rsatadiki: Arterial gipertenziya bemorlarning 40–

60% hollarda stressli hayot tarzi bilan bog‘liq. Infarkt va stenokardiya epizodlari ko‘pincha kuchli emotsional zarba, yaqin insonning o‘limi yoki jiddiy ijtimoiy yo‘qotishdan keyin ro‘y beradi. Yurak xuruji o‘tkazgan bemorlarning ko‘pchiligida depressiya, xavotir buzilishi qayd etiladi. Nevrologik Kasalliklar: Ruhiiy holatning aks sadosi. Asab tizimining stressga javobi. Markaziy asab tizimi stressga kuchli javob beradi. Psixosomatik nevrologik kasalliklar ichida quyidagilar ajralib turadi:

Migren – ko‘pincha hissiy to‘lib-toshish, ichki norozilik, kechirilmagan g‘azab bilan bog‘liq. Bosh aylanish, paresteziya (qichishish, qizishish hissi) – vegetativ disfunktsiya fonida yuzaga chiqadi.

Konversiya kasalliklari (psixogen falaj, nutq yo‘qolishi) – chuqur ruhiy ziddiyatlarning tanadagi ifodasidir.

Psixologik muammolarning nevrologik maskirovkasi. Bemorlar ko‘p hollarda ruhiy azobini “tanaga ko‘chiradi”: ya’ni, asabiylik, xavotir, tushkunlik – bosh og‘rig‘i, mushak zo‘riqishi, titroq yoki uyqu buzilishlari orqali namoyon bo‘ladi. Nevrologik simptomlar – bu ruhiy holatning “jismoniy til”da ifodasidir. Bo‘g‘im kasalliklari va psixosomatik yondashuv. Artrit va ruhiy zo‘riqishlar. Bo‘g‘im kasalliklari, ayniqsa, revmatoid artritis, ko‘p hollarda immun tizimning noto‘g‘ri ishlashiga asoslanadi. Ammo bu noto‘g‘ri ishlash faqat genetik yoki infeksiyon omillar bilan emas, balki kuchli psixologik stress bilan ham bog‘liq. Psixonevroimmunologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, depressiya va surunkali stress holatida sitokinlar (yallig‘lanish chaqiruvchi moddalar) ishlab chiqarilishi oshadi. Bu esa revmatik kasalliklarni kuchaytiradi.

Harakatsizlik va psixik pasayish. Bo‘g‘im og‘riqlari va harakatdagi cheklovlar odatda depressiyaga sabab bo‘ladi. Biroq bu jarayon ikki tomonlama: psixik tushkunlik bo‘g‘im kasalligini ham kuchaytiradi. Harakatsizlik ruhiy izolyatsiyaga, ijtimoiy chekinishga olib keladi, bu esa stress va og‘riqni yanada og‘irlashtiradi.

Olib borilgan tahlillar asosida kardiologik, nevrologik va bo‘g‘im kasalliklarining rivojlanishida nafaqat fiziologik, balki psixologik omillarning ham bevosita ta’siri mavjudligi aniqlandi. Stress, depressiya, xavotir va emotsional zo‘riqish kabi omillar yurak-qon tomir tizimi, asab tizimi va harakat tizimi kasalliklarini kuchaytirishi yoki surunkali shaklga o‘tishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shuningdek, bu kasalliklarning o‘zaro bog‘liqligi va ularning barchasida psixosomatik mexanizmlarning mavjudligi ularni kompleks, tizimli yondashuv asosida davolash zarurligini ko‘rsatadi. Bu holat zamonaviy tibbiyotda bemorga nafaqat dori vositalari bilan, balki psixologik yondashuv asosida ham yordam ko‘rsatish zarurligini isbotlaydi.

Amaliy tavsiyalar. Har tomonlama diagnostika: Kardiologik, nevrologik va revmatologik bemorlarni tekshirayotganda ularning psixologik holatini ham baholash amaliyotga joriy etilishi kerak (masalan, stress darajasi, depressiya testlari).

Multidisiplinar yondashuv: Terapiya jarayoniga psixolog, psixoterapevt,

fizioterapevt va shifokorlarning hamkorlikda jalb etilishi yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Stressni boshqarish texnikalari: Bemorlarni autogen mashqlar, nafas olish mashqlari, meditatsiya va boshqa stressni kamaytiruvchi usullarga o'rgatish lozim.

Psixoterapiya va maslahat: Uzoq davom etuvchi stress, oilaviy ziddiyatlar, ishdagi muammolar va shaxsiy inqirozlar fonida rivojlanayotgan simptomlarda kognitiv-behavioral terapiya va suhbat orqali maslahat berish usullari samarali bo'lishi mumkin. Bu esa davolash samaradorligini kamaytiradi, kasalliklarning qaytalanishiga olib keladi. Kardiologik, nevrologik va bo'g'im kasalliklarining psixosomatik jihatdan tahlil qilinishi, ularning bir-biri bilan bog'liqligini aniqlash va kompleks yondashuv asosida davolash tamoyillarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Yurak faoliyatining stressga javobi. Yurak organizmning eng faol va sezgir organlaridan biridir. U ruhiy o'zgarishlarga birinchi bo'lib reaksiya bildiradi. Stress, qo'rquv, xavotir holatlarida simpatik asab tizimi faollashadi va yurak urish tezligi (taxikardiya), qon bosimining oshishi, yurakda g'ujanak tortishish (angina) kabi holatlar yuzaga keladi. Yurak kasalliklari va emotsional fon. Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatadiki: Arterial gipertenziya bemorlarning 40–60% hollarda stressli hayot tarzi bilan bog'liq. Infarkt va stenokardiya epizodlari ko'pincha kuchli emotsional zarba, yaqin insonning o'limi yoki jiddiy ijtimoiy yo'qotishdan keyin ro'y beradi. Yurak xuruji o'tkazgan bemorlarning ko'pchiligida depressiya, xavotir buzilishi qayd etiladi. Nevrologik Kasalliklar: Ruhiy holatning aks sadosi. Asab tizimining stressga javobi. Markaziy asab tizimi stressga kuchli javob beradi. Psixosomatik nevrologik kasalliklar ichida quyidagilar ajralib turadi:

Migren – ko'pincha hissiy to'lib-toshish, ichki norozilik, kechirilmagan g'azab bilan bog'liq. Bosh aylanish, paresteziya (qichishish, qizishish hissi) – vegetativ disfunktsiya fonida yuzaga chiqadi.

Bu esa davolash samaradorligini kamaytiradi, kasalliklarning qaytalanishiga olib keladi. Kardiologik, nevrologik va bo'g'im kasalliklarining psixosomatik jihatdan tahlil qilinishi, ularning bir-biri bilan bog'liqligini aniqlash va kompleks yondashuv asosida davolash tamoyillarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Yurak faoliyatining stressga javobi. Yurak organizmning eng faol va sezgir organlaridan biridir. U ruhiy o'zgarishlarga birinchi bo'lib reaksiya bildiradi. Stress, qo'rquv, xavotir holatlarida simpatik asab tizimi faollashadi va yurak urish tezligi (taxikardiya), qon bosimining oshishi, yurakda g'ujanak tortishish (angina) kabi holatlar yuzaga keladi. Yurak kasalliklari va emotsional fon. Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatadiki: Arterial gipertenziya bemorlarning 40–60% hollarda stressli hayot tarzi bilan bog'liq. Infarkt va stenokardiya epizodlari ko'pincha kuchli emotsional zarba, yaqin insonning o'limi yoki jiddiy ijtimoiy yo'qotishdan keyin ro'y beradi. Yurak xuruji o'tkazgan bemorlarning ko'pchiligida depressiya, xavotir buzilishi qayd etiladi.

Nevrologik Kasalliklar: Ruhiiy holatning aks sadosi. Asab tizimining stressga javobi. Markaziy asab tizimi stressga kuchli javob beradi. Psixosomatik nevrologik kasalliklar ichida quyidagilar ajralib turadi:

Migren – ko‘pincha hissiy to‘lib-toshish, ichki norozilik, kechirilmagan g‘azab bilan bog‘liq. Bosh aylanish, paresteziya (qichishish, qizishish hissi) – vegetativ disfunktsiya fonida yuzaga chiqadi.

Bu esa davolash samaradorligini kamaytiradi, kasalliklarning qaytalanishiga olib keladi. Kardiologik, nevrologik va bo‘g‘im kasalliklarining psixosomatik jihatdan tahlil qilinishi, ularning bir-biri bilan bog‘liqligini aniqlash va kompleks yondashuv asosida davolash tamoyillarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Yurak faoliyatining stressga javobi. Yurak organizmning eng faol va sezgir organlaridan biridir. U ruhiy o‘zgarishlarga birinchi bo‘lib reaksiya bildiradi. Stress, qo‘rquv, xavotir holatlarida simpatik asab tizimi faollashadi va yurak urish tezligi (taxikardiya), qon bosimining oshishi, yurakda g‘ujanak tortishish (angina) kabi holatlar yuzaga keladi. Yurak kasalliklari va emotsional fon. Ilmiy tadqiqotlar ko‘rsatadiki: Arterial gipertenziya bemorlarning 40–60% hollarda stressli hayot tarzi bilan bog‘liq. Infarkt va stenokardiya epizodlari ko‘pincha kuchli emotsional zarba, yaqin insonning o‘limi yoki jiddiy ijtimoiy yo‘qotishdan keyin ro‘y beradi. Yurak xuruji o‘tkazgan bemorlarning ko‘pchiligida depressiya, xavotir buzilishi qayd etiladi. Nevrologik Kasalliklar: Ruhiiy holatning aks sadosi. Asab tizimining stressga javobi. Markaziy asab tizimi stressga kuchli javob beradi. Psixosomatik nevrologik kasalliklar ichida quyidagilar ajralib turadi:

Migren – ko‘pincha hissiy to‘lib-toshish, ichki norozilik, kechirilmagan g‘azab bilan bog‘liq. Bosh aylanish, paresteziya (qichishish, qizishish hissi) – vegetativ disfunktsiya fonida yuzaga chiqadi.

Sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish: Uyqu gigiyenasi, to‘g‘ri ovqatlanish, muntazam jismoniy faollik va ijtimoiy faollik orqali bemorning umumiy holatini mustahkamlash mumkin.

Tibbiyot xodimlarini o‘qitish: Shifokor va hamshiralarga psixosomatika asoslari bo‘yicha malaka oshirish kurslarini joriy etish kasalliklarni chuqurroq anglashga va sifatli yordam ko‘rsatishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Нормаматов Сардор Фахриддинович, Сафаров Улуғбек Қаршибоевич Цифровые индивидуальные планы работы профессорско-преподавательского состава в медицинском образовании. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ *Journal of new century innovations* 1, 51-58 2026.

2. Нормаматов Сардор Фахриддинович, Рахимов Бобур Турғунович Технологии в медицине. диагностическая точность, прогнозирование и качество медицинских услуг Journal of new century innovations 1, 43-50 2026.
3. Нормаматов Сардор Фахриддинович, Отахонов Полвонназир Эргашович Искусственный интеллект в медицине и его значение Journal of new century innovations 1, 35-42 2026.
4. Нормаматов Сардор Фахриддинович, Отахонов Полвонназир Эргашович Мониторинг автоматизированных индивидуальных планов работы профессорско-преподавательского состава в системе медицинского высшего образования. Journal of new century innovations 1, 29-34 2026.
5. Нормаматов Сардор Фахриддинович, Сафаров Улўғбек Қаршибоевич Тиббий таълимда профессор-ўқитувчиларнинг рақамли шахсий иш режалари. олий таълимда мониторинг ва баҳолаш Journal of new century innovations 1, 24-28 2026
6. Normamatov Sardor Faxriddinovich, Safarov Ulug‘bek Qarshiboyevich Tibbiyotda AI texnologiyalari. diagnostik aniqlik, prognoz va xizmat sifati Journal of new century innovations 1, 16-23 2026.
7. TSM Normamatov Sardor Faxriddinovich, Rahimov Bobur Turg‘unovich Tibbiyotda sun‘iy intellekt va uning ahamiyati Journal of new century innovations 1, 8-15 2026.
8. ЮБС Нормаматов Сардор Фахриддинович, Рахимов Бобур Тўрғунович Тиббий олий таълим тизимида профессор ўқитувчиларнинг автоматлаштирилган шахсий иш режаларининг мониторинги Journal of new century innovations 1, 3-7 2026.
9. NS Faxriddinovich, SU Qarshiboyevich, XJ Muzaffar o'g'li Tibbiyotda ai texnologiyalari. diagnostik aniqlik, prognoz va xizmat sifati Journal of new century innovations 93 (1), 16-23 2026
10. NS Faxriddinovich, RB Turg‘unovich Tibbiyotda sun‘iy intellekt va uning ahamiyati Journal of new century innovations 93 (1), 8-15 2026.
11. RB Turgunovich, NS Fakhridinovich, JZ Ravshanovna The Role Of Information Technology In Medicine And Biomedical Engineering In Training Future Specialists During The Period Of Digital Transformation In Education Web of Agriculture: Journal of Agriculture and Biological Sciences 2 (6), 1-8 2024.
12. S Normamatov, U Safarov, P Otoxonov, A Karabayev Algorithm for Teaching Fundamental Subjects Using Innovative Educational Technologies 2023.
13. SF Normamatov, A Koraboyev Methodology of teaching information technologies in medicine using innovative technologies Eurasian research in universal sciences 2023

14. S Normamatov, Z Jurayeva, P Otoxonov Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida axborot texnologiyalar fanini o'qitish metodikasi 2023.
15. S Normamatov, Z Jurayeva, P Otoxonov Teaching information technology in higher medical educational institutions 2023.
16. S Normamatov, U Safarov, P Otakhonov, A Koraboyev Application OF Artificial Intelligence in Clinical Decision-making Modern American Journal of Engineering, Technology, and Innovation 1 (2 ...
17. S Normamatov, S Sabirjanova, U Safarov, P Otaxonov, A Koraboyev clinical decision support systems based on artificial intelligence. the new uzbekistan journal of medicine. 2026.
18. S Normamatov, U Safarov, M Mirzahakimov, O Ro'zmurodov prediction of cardiovascular diseases with the help of artificial intelligence. the new uzbekistan journal of medicine.
19. N Sardor, I Farxod, M Dilmurot Technologies for Accelerating Pharmaceutical Research Through Computer Modeling Modern American Journal of Engineering, Technology, and Innovation 1.
20. R Bobur, B Muratali, S Abdusamad, J Ziyoda. The Importance of Digital Technologies in the Teaching of Fundamental Sciences in Medical Universities. American Journal of Medicine and Medical Sciences. 1 2023
21. AUM Abdujabbarova, AZ Sobirjonov, KD Latipova. Features of teaching biophysics to medical students. British Journal of Global Ecology and Sustainable Development. 1 2023
22. UM Abdujabborova, AZ Sobirjonov, FS Tuxtaxodjayeva. Turli dinlarda diniy ong va axloqiy me'yorlarni asoslash. Academic research in educational sciences, 59-63 1 2022
23. AZ Sobirjonov. Abu rayhon beruniyning «saydana» asarini faratsevtikada tutgan o'rni. Academic research in educational sciences, 335-339